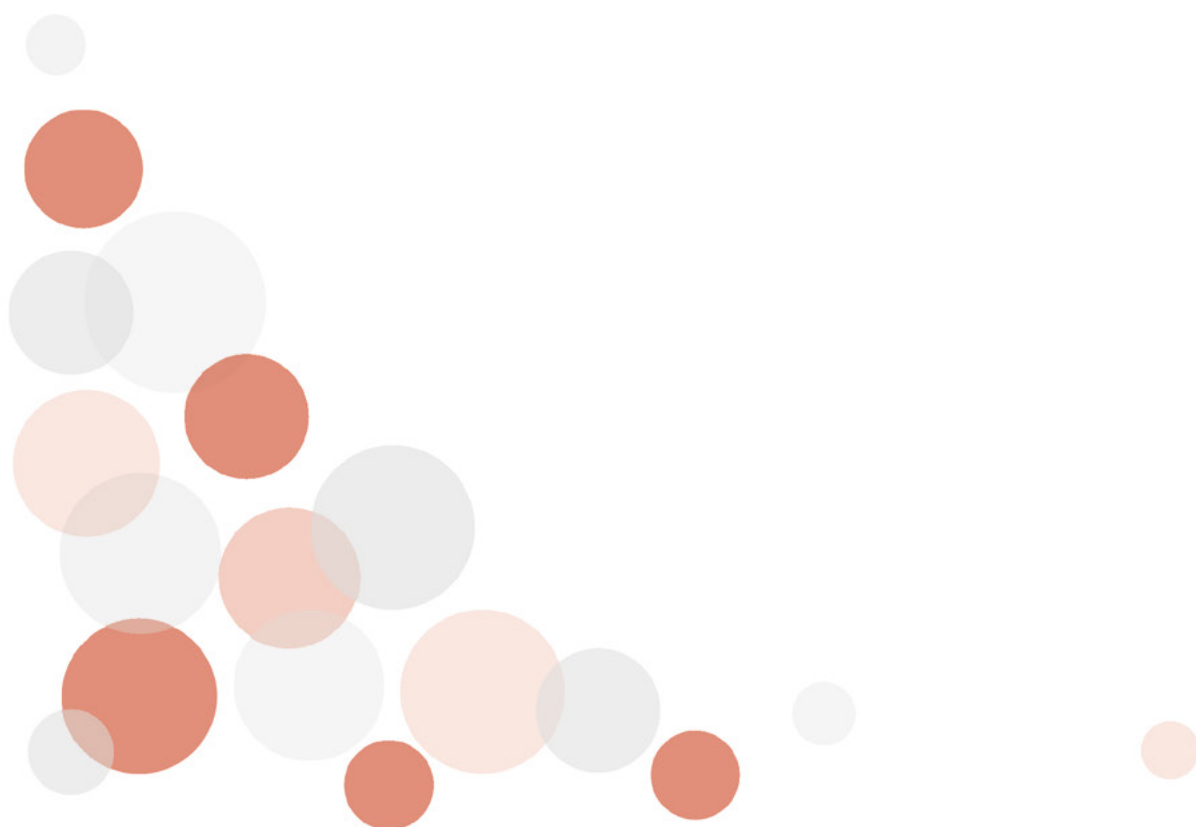

Elżbieta Trojanowska

Wpływ turystyki kwalifikowanej
na podnoszenie kompetencji społecznych
nastolatków w Młodzieżowym Ośrodku
Wychowawczym w Jaworku

Tekst: **Elżbieta Trojanowska**

wychowawca w Młodzieżowym Ośrodku Wychowawczym w Jaworku

Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy

07-111 Wierzbno, Jaworek 32

tel. + 48 (025) 793 47 30

www.mow.jaworek.pl

Konsultacja merytoryczna

Jolanta Rafał-Łuniewska

Redakcja językowa i korekta

Elżbieta Gorazińska

Projekt okładki i opracowanie graficzne

Barbara Jechalska

Redakcja techniczna i skład

Wojciech Romerowicz

Warszawa 2017

Wydanie I

Publikacja jest rozpowszechniana na zasadach wolnej licencji

Creative Commons – Uznanie Autorstwa – Użycie Niekommercyjne (CC-BY-NC)

Ośrodek Rozwoju Edukacji

Aleje Ujazdowskie 28

00-478 Warszawa

www.ore.edu.pl

Spis treści

1. Podstawowe informacje o Młodzieżowym Ośrodku Wychowawczym w Jaworku.....	3
2. Potrzeby wychowanków MOW uzasadniające celowość zastosowania turystyki kwalifikowanej jako metody pracy w placówce	3
3. Opis zastosowanej metody	4
4. Działania podjęte w ramach metody turystyki kwalifikowanej.....	5
5. Rezultaty stosowania metody turystyki kwalifikowanej	6
6. Rady i uwagi związane z zastosowaniem turystyki kwalifikowanej w innych placówkach	8

1. Podstawowe informacje o Młodzieżowym Ośrodku Wychowawczym w Jaworku

Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy (MOW) w Jaworku jest placówką rewalidacyjno-resocjalizacyjną, przeznaczoną dla chłopców w wieku 13–18 lat. Obecnie w Ośrodku przebywają uczniowie szkoły podstawowej i branżowej.

Wychowankowie MOW-u pochodzą z biednych, niewydolnych wychowawczo środowisk, część z nich to osoby z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, jest także grupa wywodząca się z rodzin zastępczych lub domów dziecka. Wszyscy wychowankowie zostali skierowani do placówki przez sądy rodzinne z powodu nierealizowania obowiązku szkolnego i łamania ogólnie przyjętych norm społecznych. Chłopcy mieszkają w internacie i z reguły rzadko wyjeżdżają do swoich rodzin.

Podstawową jednostką organizacyjną w Ośrodku jest klasa szkolna, a w internacie – grupa wychowawcza. Placówka zobowiązana jest oferować młodzieży różnorodne formy edukacji, aby jak najlepiej przygotować wychowanków do samodzielnego i zgodnego z prawem funkcjonowania społecznego. Dlatego też MOW proponuje nastolatkom zajęcia socjoterapeutyczne, logopedyczne, rewalidacyjne, terapeutyczne oraz wiele rodzajów zadań w różnorodnych kołach zainteresowań.

Oferta Ośrodka jest dostosowywana do potrzeb młodzieży i stale ewoluuje. Działania MOW wspierane są przez Stowarzyszenie Pomocy Osobom Niepełnosprawnym „Jawor”, które z pozyskanych środków finansuje różne formy aktywności wychowanków.

2. Potrzeby wychowanków MOW uzasadniające celowość zastosowania turystyki kwalifikowanej jako metody pracy w placówce

Przystąpienie do realizacji nowego projektu pracy wychowawczej z młodzieżą poprzedziła diagnoza jej potrzeb, polegająca na szczegółowej analizie środowiska Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego. W tym celu odbyła się rozmowa z dyrektorem MOW i losowo wybranymi nauczycielami, po czym zostały przeanalizowane akta osobowe wychowanków, postanowienia sądów rodzinnych, a następnie przeprowadzone wywiady z chłopcami z wybranej grupy wychowawczej.

Istotny dla określenia potrzeb wychowanków był fakt, że część z nich – z uwagi na dość krótki pobyt w placówce – udzielała odpowiedzi na podstawie doświadczeń zdobytych w poprzednich szkołach.

Kolejnym źródłem wiedzy na temat potrzeb młodzieży był *Raport ewaluacyjny*, sporządzony w grudniu 2015 roku.

Z przeprowadzonej ewaluacji wynikały następujące wnioski:

1. Młodzież – w warunkach szkolnych – korzystała jedynie ze standardowych form wycieczek: chodziła do kina, na basen, do muzeów, ewentualnie uczestniczyła w przejażdżkach rowerowych. W związku z tym zachodziła konieczność zaktywizowania wychowanków, spędzających większość czasu wolnego i szkolnego w pozycji siedzącej, i zaproponowania im różnych form aktywności ruchowej.
2. Wychowankowie mieli trudności w nauce i zaległości szkolne. Wysiłek intelektualny, jaki ponosili podczas dotychczasowych wycieczek, był utrudniony, natomiast poznawanie otoczenia – z pewną dozą zaangażowania fizycznego i oddziaływania emocjonalnego – mógł okazać się atrakcyjny dla tej grupy.
3. Wychowankowie deklarowali zainteresowanie ekwipunkiem potrzebnym do uprawiania turystyki aktywnej oraz chęć nabywania umiejętności korzystania z tego sprzętu podczas zajęć.
4. Chłopców cechowały niskie kompetencje społeczne, przy czym wykazywali wysoki poziom agresji.
5. Zaistniała potrzeba włączenia turystyki aktywnej jako jednej z metod wychowawczych stosowanych w pracy placówki.

3. Opis zastosowanej metody

Turystyka kwalifikowana (aktywna) to najwyższa forma turystyki. Do jej uprawiania potrzebny jest specjalistyczny sprzęt oraz zaangażowanie kadry posiadającej odpowiednie uprawnienia. Najważniejszą zasadę obowiązującą w trakcie stosowania tej metody wychowawczej stanowi unikanie rywalizacji sportowej oraz dostosowywanie się do przyjętych reguł postępowania. Podstawowym celem turystyki aktywnej jest zaspokojenie potrzeby ruchu, rozładowanie napięcia emocjonalnego, rehabilitacja społeczna i edukacja ekologiczna. Cel ten może być osiągnięty pod warunkiem współpracy w grupie.

Wychowankowie MOW realizowali poszczególne zadania projektu przy stopniowym zwiększaniu liczby osób w grupach, tzn.:

- w pierwszej kolejności odbywały się rajdy rowerowe z udziałem 15 osób w grupie, przy czym każdy uczestnik odpowiadał za siebie;
- kolejnym stopniem trudności był udział wychowanków w dwóch spływach kajakowych, podczas których musiały współpracować ze sobą 2-osobowe załogi;

- podczas rejsu żeglarskiego już 4-osobowe załogi zapewniały komunikację, ale współdziałanie dotyczyło nawet większej liczby uczestników.

4. Działania podjęte w ramach metody turystyki kwalifikowanej

We wstępnej fazie realizacji projektu wychowankowie wypełnili test kompetencji, który wykazał, że grupa charakteryzuje się niskimi kompetencjami społecznymi, zwłaszcza w sferze komunikacji (słuchanie, negocjowanie, przekonywanie). Chłopcy przejawiali też deficyty w zakresie rozwiązywania konfliktów, radzenia sobie z emocjami, godzenia się z przegraną oraz z powodu niskiego poczucia sprawczości.

Wykonywanie zadań zapoczątkowały **warsztaty udzielania pierwszej pomocy oraz kompletowanie ekwipunku**. Istotnym elementem zajęć była nauka zabezpieczania rzeczy przed zniszczeniem podczas wypraw wodnych oraz przygotowania ekwipunku. Chłopcy zrozumieli, że bezsensowne byłoby zabranie ze sobą np. 15 pompek, 15 zapasowych dętek i 15 kompletów kluczy. Należało podzielić się obowiązkami tak, aby grupa dysponowała niezbędnymi rzeczami i nie musiała wozić ze sobą zbyt dużej ilości bagażu. Uczestnicy wyprawy zobowiązani byli pamiętać, żeby zabrać te rzeczy, które zobowiązali się wziąć.

Kolejnym przedsięwzięciem były dwa, około 20-kilometrowe **rajdy rowerowe**. Na początku eskapady wychowankowie zostali zapoznani z przepisami o ruchu drogowym w zakresie poruszania się jednośladem oraz z zasadami bezpiecznej jazdy. Każdy z uczestników rajdu odpowiadał za siebie, mimo że wszyscy tworzyli grupę. Poszczególne osoby we własnym tempie pokonywały wyznaczoną trasę.

Trzeci element projektu stanowiły **spływy kajakowe**. Tym razem było to zadanie o większym stopniu trudności, ponieważ wychowankowie zostali dobrani w pary. Pływanie kajakiem nie jest skomplikowaną umiejętnością. Odbywa się sprawnie, ale pod warunkiem zgodnej współpracy sternika i załoganta. Dwie osoby, tworzące podstawową grupę społeczną, jeśli właściwie komunikowały się ze sobą, mogły dopłynąć do mety i odnieść sukces. Podczas spływu pojawiały się oczywiście trudności, zwątpienie i zmęczenie, ale na rzece nie wolno było chłopcom wychodzić z kajaka. Uczestnicy spływu musieli porzucić emocje i współpracować ze sobą. Na ostateczne rezultaty grupy złożyły się sukcesy poszczególnych załóg. Spływy kajakowe nauczyły młodzież współpracy, poczynawszy od współdziałania w najmniejszej grupie społecznej, czyli w parze.

Ostatnim elementem projektu był **dwudniowy rejs żeglarski** z noclegiem na jachcie. Tym razem chłopcy dobrani w czteroosobowe zespoły. Każda grupa spędziła dwa dni i jedną noc na jachcie, a na ląd załogi schodziły tylko na posiłki. Uczestnicy przenieśli się w żeglarski świat i zasiedli za sterami. Otrzymywali do wykonania konkretne zadania, np. wiązanie węzłów, nawigowanie, „czytanie wody” itp. Grupa doskonaliła współpracę w czteroosobowych zespołach, a każdy z członków załogi czuwał nad tym, by inni także wykonywali powierzoną im pracę.

W tej konkurencji do osiągnięcia sukcesu, czyli dopłynięcia do mety, potrzebna była współpraca i komunikacja aż czterech osób. Należało ocenić własne siły oraz możliwości trzech pozostałych członków załogi. Tym razem również, podobnie jak podczas spływu kajakowego, nie można było opuścić jachtu na środku jeziora. Należało po prostu współpracować, a nie było to łatwe, chociażby z powodu niewielkiej przestrzeni na pokładzie jednostki. Uczestnicy rejsu doświadczyli mniej sytuacji trudnych, za to więcej – motywujących do wysiłku i pracy.

5. Rezultaty stosowania metody turystyki kwalifikowanej

Realizacja zadania w formie turystyki kwalifikowanej trwała 3 miesiące i odbywała się w czerwcu, we wrześniu i w październiku. Objęta była monitoringiem, na który składały się test kompetencji, obserwacja, rozmowy, fotoocena. Najważniejsze było jednak zbadanie wpływu turystyki aktywnej na zachowania wychowanków, a zwłaszcza uchwycenie trwałych zmian w ich postępowaniu. Badanie zostało przeprowadzone po dwóch tygodniach od wykonania przez wychowanków ostatniego zadania.

Na podstawie wyników badania stwierdzono:

1. Wzrost zainteresowania turystyką kwalifikowaną oraz aktywizację młodzieży do uprawiania różnych form turystyki aktywnej.
2. Zasadność rekomendowania młodzieży ciekawych form spędzania czasu wolnego jako przeciwwagi dla nudy i siedzącego trybu życia. Zaobserwowano, że zajęcia były dla wychowanków źródłem satysfakcji, pozytywnych przeżyć, mnóstwa doznań zmysłowych i radości, co z kolei przyczyniło się do eliminowania poczucia słabości u niektórych i – jak podkreślali badani – wzrostu ich odporności psychicznej.
3. Skuteczność metody turystyki aktywnej jako znakomitego narzędzia do stymulowania rozwoju osobistego młodych ludzi. Już sama perspektywa udziału w zajęciach była motywatorem, ponieważ oferta została skierowana do 50% wychowanków. Realizacja projektu przyczyniła się do wzrostu kompetencji społecznych beneficjentów, którzy po zakończeniu programu

potrafiliby np. zorganizować sobie czas wolny i wykazywali poczucie odpowiedzialności za innych, co wpłynęło na stopień zintegrowania grupy. Ponadto wychowankowie zauważyli u siebie zwiększenie umiejętności interpersonalnych.

4. Pozytywne skutki przeżyć emocjonalnych, wynikających ze współdziałania, co przyczyniło się do osiągnięcia przez wychowanków sukcesów indywidualnych i grupowych, a w konsekwencji spotęgowało uspołecznienie młodych ludzi. Współpracując w grupie (na kajaku czy jachcie), chłopcy skupiali się bardzo na wykonywanej pracy i trafności podejmowanych decyzji. Zależało im na właściwym przewidywaniu następstw ich czynów.
5. Nabycie lub udoskonalenie przez wychowanków umiejętności korzystania ze specjalnego sprzętu i ekwipunku, właściwego dla takich form turystyki kwalifikowanej, jak turystyka rowerowa, kajakowa i żeglarska. Umiejętności te przyczyniają się m.in. do wzrostu pozycji socjometrycznej w grupie podczas realizacji tego typu aktywności w kolejnych projektach.
6. Wykorzystywanie do celów turystycznych nieznanych dotąd wychowankom aplikacji i funkcji ich telefonów komórkowych, takich jak nawigacja czy krokomierz.
7. Wyeliminowanie podczas realizacji zadań zachowań nieakceptowanych społecznie, w tym agresji słownej i fizycznej. Wychowankowie lepiej radzili sobie ze stresem. Dostosowali się do zasad zachowania i reguł realizacji zadań ustalonych na początku współpracy, bo – jak twierdzili – woda uczy pokory. Dzięki zastosowaniu metody turystyki aktywnej wzmocnione zostały mechanizmy kontroli u podopiecznych MOW.
8. Poprawę relacji interpersonalnych w grupie wychowanków, zainicjowanie procesu pozytywnych zmian w zachowaniu młodzieży.
9. Wpływ realizowania zadań w warunkach pozaszkolnych i naturalnych na osiągnięcie sukcesu przez wychowanków. Bezpośredni kontakt z przyrodą oddziaływał kojąco i relaksująco na młodzież. Warunki te sprzyjały też zbliżeniu się wychowanków i wychowawcy.
10. Korzyści psychofizyczne płynące z uprawiania turystyki aktywnej dla organizmu, takie jak obniżenie napięcia fizycznego i psychicznego, redukcja lęku, ogólna poprawa samopoczucia.
11. Istotne znaczenie udziału wychowanków w nowoczesnych, atrakcyjnych, a nawet prestiżowych formach spędzania czasu.

Reasumując, wykorzystanie różnych form turystyki kwalifikowanej w pracy z młodzieżą przyniosło korzyści wychowankom Ośrodka – zarówno w wymiarze wychowawczym, dydaktycznym, jak i zdrowotnym i poznawczym. Jest to znakomita metoda terapii

grupowej, której rezultatem jest kształtowanie postaw społecznych i osobowości młodych ludzi, prowadząca do osiągnięcia celów.

6. Rady i uwagi związane z zastosowaniem turystyki kwalifikowanej w innych placówkach

1. Kierownikiem wycieczki szkolnej, oferującej młodzieży różne formy turystyki aktywnej, może być osoba, która posiada uprawnienia przewodnika turystycznego, przodownika, instruktora turystyki kwalifikowanej lub pilota wycieczek. W spływach kajakowych czy rejsach żeglarskich obowiązuje zaangażowanie do pracy także ratownika.
2. W trakcie eskapady należy stosować przerwy kondycyjne.
3. Organizator zobowiązany jest sprawdzić zakres ubezpieczenia – czy polisa obejmuje formy turystyki kwalifikowanej. Jeśli nie, należy wykupić dodatkowe ubezpieczenie.
4. Konieczne jest systematyczne nawadnianie organizmu przez uczestników wypraw, zatem trzeba zaopatrzyć się w wodę pitną (3–3,5 litra na osobę).
5. W wypożyczalni kajaków należy dopilnować spakowania sprzętu ratunkowego (właściciele wypożyczalni często zapominają przekazać go klientom).
6. Warunkiem sukcesu jest zastosowanie różnorodnych elementów krajoznawczych podczas przedsięwzięć turystycznych oraz unikanie, wręcz zakaz brawury.

Aleje Ujazdowskie 28
00-478 Warszawa
tel. 22 345 37 00, fax 22 345 37 70
e-mail: sekretariat@ore.edu.pl

www.ore.edu.pl

